

Юрій БЕРЕСТЕНЬ

старший науковий співробітник
Музею історії Дніпра,
кандидат історичних наук, доцент

**НОВИЙ СУСПІЛЬНИЙ ПОРЯДОК В УМОВАХ
ВОЄННОГО ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО КОНФЛІКТІВ
(ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

Широкомасштабна війна (російська агресія), що почалася 24 лютого 2022 року, стала найпотужнішим зовнішньополітичним та військовим викликом для українського суспільства, засад його державності, демократичного устрою, консолідувавши українську націю навколо збройного захисту суверенітету та державної незалежності країни, боротьби за власну етнічну та соціокультурну ідентичність. Загарбницька війна РФ проти України є екзистенціальним викликом для українського народу, який набув характеру організації тотальної відсічі агресору в різних сферах – військово-політичній, соціокультурній, інформаційній та ідеологічній, кожна з яких перетворилась на особливий фронт протистояння з небезпечним ворогом, що прагне повного демонтажу української держави, нав'язування її населенню пострадянської ідентичності, яка ґрунтується на домінантних засадах ідеології «руського міра».

Україна опинилась в якісно нових умовах соціального буття, які кардинальним чином відрізняються від попередніх. Дана обставина спричинила доцільність загального філософського осмислення та предметного усвідомлення нової суспільно-політичної та соціальної реальності, невідкладного провадження цілого комплексу екстрених заходів щодо підтримання високого рівня обороноздатності країни, організації потужного збройного опору окупантам з метою унеможливлення реалізації сценарію втрати країною державного суверенітету.

У такому контексті значної ваги набуває питання розширення легітимного поля застосування збройного насильства, обмеження окремих демократичних прав та свобод громадян, що детерміновано практичними потребами організації оборони країни: перевлаштуванням економіки країни на військові рейки, проведення масової мобілізації, впровадження трудової повинності тощо.

Онтологія війни як соціокультурного феномену істотним чином впливає на перебудову системи організації суспільно-політичного, соціально-економічного життя соціуму, підпорядкування його функціонування ідеї всебічного захисту країни. Одночасно вона диктує практичну необхідність зміни характеру демократичного устрою країни, відзначаючи паралельно наявні суспільно-політичні та соціальні ризики такої різкої трансформації

усталеної моделі організації суспільного устрою української держави. Інтенсивний характер воєнних дій, які супроводжуються значними втратами людських та матеріальних ресурсів, окупацією ворогом українських територій спонукають керівництво країни, органи виконавчої та законодавчої влади імплементувати у відповідності до закону комплексну систему політичних, правових та адміністративних заходів, спрямованих на інсталяцію нового правового режиму функціонування держави.

Складність практичного впровадження законів воєнного часу спричинена необхідністю дотримання балансу між доцільним, зумовленим реальними потребами військово-політичної ситуації, та ідеальним – захистом прав людини, що визначені в Конституції України. Відзначимо що характер воєнних дій, їх динаміка та результативність визначають ступень запровадження тих чи інших невідкладних заходів, окреслюють проблемне поле їх використання [2, с. 78-81].

Сучасний вітчизняний історико-філософський та політико-правовий дискурс демонструє чисельні спроба аналітично осягнути правові колізії виключної ситуації воєнного стану, використовуючи історичні законодавчо-правові практики та прецеденти, що мали місце в минулому країни в різні періоди [1; 4; 5].

Зазначимо, що правовий режим воєнного (особливого) стану неодноразово запроваджувався на теренах Катеринославської губернії на початку ХХ століття. Практична мета його імплементування полягала в організації специфічного правового порядку, що був спрямований на посилення обороноздатності країни в період російсько-японської війни (1904-1905), Першої світової війни (1914-1918) років, революції (1905-1907 років) та інше [3, арк.7, 7 зв.8, 8 зв.].

Право запровадження воєнного стану у відповідності до закону було покладено на губернаторів Катеринославської губернії, на підставі відповідних розпоряджень виконавчих органів влади – Міністерства внутрішніх справ та державної ради. Новий стан громадського порядку було детально прописано в «Обов'язкових постановах, виданих для мешканців Катеринославської губернії, на підставі ст. 15 Положення про заходи з охорони державного порядку та громадського спокою» [3, арк. 7]. Зокрема, відповідно до нормативних положень постанов запроваджувалась обов'язкова реєстрація населення за місцем проживання, роботи. Усі роботодавці зобов'язані були надавати до органів правопорядку необхідну інформацію про всіх своїх працівників.

На підставі Постанов встановлювалися певні обмеження прав і свобод мешканців губернії (заборона страйків, політичних виступів, зібрань, маніфестацій), вони істотним чином посилювали цензуру та контроль за періодичними виданнями, що виходили на території Придніпровського регіону, обмежували право осіб на пересування в межах губернії, виїзду за кордон, володіння рухомим та нерухомим майном [3, арк. 7].

У Постановах передбачалась примусове відчуження майна на цільові потреби армії, запровадження трудової, квартирної та гужової повинності.

Особливу увагу в цьому/зазначеному нормативному документів було приділено регламентації діяльності поліції Катеринославської губернії під час дії особливого (воєнного) стану, визначені межі її правової компетенції, змістовно окреслені нові права та обов'язки. Правовий режим воєнного стану передбачав істотне посилення карної та адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог поліції, злісне порушення чинних норм правил.

Одночасно були впроваджені правові механізми, які ставали за мету перешкоджання організації та проведенню організованих економічних та політичних робітничих страйків, забороняли діяльність антиурядових політичних сил та партійних організацій. Зокрема, в постановах йшлося про суцільну заборону примушування робітників до страйків на фабриках, заводах, копальнях. Законодавчі кроки місцевої влади були орієнтовані на недопущення також активних політичних виступів студентської та учнівської молоді, яка традиційно була опозиційно налаштована проти тогочасного політичного режиму [3, арк. 7, 8, 8 зв.].

На початку ХХ століття велику роль в формуванні громадської думки Придніпровського регіону та країні в цілому відіграла преса. В даному контексті губернаторами було заборонено публічне поширення будь-яких матеріалів, які «збуджували вороже ставлення до уряду», військової адміністрації, поліції, карного розшуку. Місцевою владою було заборонено публічне поширення хибної та завідомо неправдивої інформації про діяльність урядових установ, посадових осіб, військ або військових частин. Засобам масової інформації було суворо заборонено оприлюднювати дані про місце дислокації, кількість особового складу, переміщення, озброєння військових підрозділів, які розміщувалися на території регіону [3, арк. 7].

Очільником Катеринославської губернії встановлювалась заборона на поширення серед населення різноманітних чуток, пліток щодо урядових розпоряджень, наслідків стихійних лих та природних катаклізмів, політичних протестах та виступах, давати власну оцінку поточним політичним подіям, які мали на меті дискредитацію державних інститутів. Де-факто даними нормативними положеннями в Придніпровському регіоні запроваджувалась жорстка цензура, яка унеможлиблювала будь-яку критику влади та її дій, що в умовах війни спричиняло б деморалізуючий вплив на населення, знижувало його здатність до опору ворогу, послаблювало б морально-психологічний стан особового складу військових підрозділів місцевих гарнізонів [3, арк. 7].

Паралельно, адміністрація прагнула взяти під свій контроль діяльність друкарень, які працювали на теренах губернії. Згідно з постановами на їх адміністрацію покладалась персональна відповідальність за збереження шрифтів, різноманітних технічних пристосувань та обладнання для тиснення різноманітної поліграфічної продукції. Власники друкарень повинні були інформувати місцеву поліцію або чинів інспекції про пропажу шрифтів та

технічних пристосувань для тиснення [3, арк. 7].

Значна увага в постановах була приділена адміністрацією регламентації порядку утримання під вартою карних та, особливо, політичних злочинців, що зумовило значне посилення дисциплінарного режиму в місцевих закладах пенітенціарної системи. Зокрема, цивільним особам було заборонено зупинятися на вулицях поблизу будівель, де утримувалися ув'язнені, вести з останніми перемовини, перекидати будь-які речі через огорожу. Арештантам була заборонена передача їжі та будь-яких предметів без відповідного дозволу начальства [3, арк. 7].

Очільник регіону на підставі закону запровадив особливий порядок зберігання та використання вибухових речовин, особливо на підприємствах, які займалися розробкою корисних копалин – шахт та рудників. За новими правилами, транспортування та переноска вибухових речовин до місця зберігання або утилізації дозволялась за наявності озброєної охорони. На підставі правил запроваджувалась цілодобова збройна охорона складів, де зберігалися вибухові речовини. Всі складські приміщенні повинні були бути обладнані сигналізацією для виклику озброєної варти. Населенню було заборонено купувати, зберігати, мати при собі або продавати динаміт й інші вибухові речовини [3, арк. 7].

У постановах було прописано систему адміністративних заходів, спрямованих на посилення дисциплінарних вимог та карної відповідальності. Зокрема, більш суворо каралося дрібне хуліганство – безчинство та буйство, приставання до перехожих, свідоме штовхання публіки, стрілянина, кидання каміння в перехожих, поява в громадських місцях у нетверезому стані [3, арк. 7].

Намагаючись встановити новий правовий режим організації громадського порядку, губернська адміністрація реалізувала цілий комплекс адміністративних заходів. Зокрема, було запропоновано посилити контроль за громадським порядком шляхом організації нічної пожежної та поліцейської варти, яка здійснювала постійне патрулювання вулиць міст Придніпровського регіону. Сторожі-вартові підпорядковувались виключно місцевій поліції, виконуючи всі її адміністративні приписи й вимоги.

На власників будинків покладалась відповідальність інформувати місцеві органи правопорядку про всі надзвичайні події, що траплялися на території їх домоволодіннях: про зібрання, підозрілих осіб, появу інфекційних хвороб у людей та тварин, про померлих, бійки, порушення громадського спокою та тиші, про майно, що лишилося після померлих, жебраків і безхатків, орендарів житла, які не мали офіційних документів.

На підставі постанов запроваджувалась адміністративна відповідальність за порушення нормативних правил та вимог. Зокрема, з правопорушників стягувався грошові штрафи у розмірі 500 рублів або накладався адміністративний арешт терміном до 3 місяців. Винним у порушенні правил було надано право заносити до протоколу свої пояснення ситуації, користуватися правовою допомогою адвокатів [3, арк. 7].

Вжиті очільниками Придніпровського регіону адміністративні заходи були спрямовані на посилення громадського порядку, стабілізацію суспільно-політичної ситуації, що мало вагомі наслідки для зміцнення обороноздатності та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Басс В. О., Корж-Ікаєва Т. Г. Правовий режим воєнного стану та його адміністративно-правове забезпечення в умовах повномасштабного збройного конфлікту в Україні. *Юридичний електронний журнал*. № 5, 2023. С.489-492.
2. Воропай Т. С. Джорджо Агамен: надзвичайний стан як парадигма сучасної політики. *Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна*. Серія «Філософія. Філософські перипетії». Випуск 52. 2015. С. 78-81.
3. Державний архів Дніпропетровської області. – ф.11, оп. 1, справа 1220. Циркуляри департаменту поліції та постанови Катеринославського губернатора. 1913. 39 арк.
4. Кузніченко С. В. Правовий режим воєнного стану в СРСР 1941-1945. *Право і безпека*. № 2 2002. С.80-85.
5. Синявська О. Ю., Повалена М.В., Носевич Н.Р. Правовий режим воєнного стану: аналіз законодавства України. *Академічні візії*, (17). URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/237>.

Назарій АНДРУЦЬКИЙ

курсант 2 курсу ННППФПНП

Інна ШИНКАРЕНКО

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності, кандидат психологічних наук, доцент Дніпрокого державного університету внутрішніх справ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС
ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ**

Під час російської агресії на Україні виникло важливе питання про психологічний та емоційний стан поліцейських під час воєнного стану. Хоча поліцейські завжди перебувають у стані психологічної напруги, з початком бойових дій психологічне навантаження на них значно зросло.

Протягом військового стану працівники поліції високо відчують стресовий вплив. Фактори, такі як травматичні події, загроза особистої безпеки, розрив родинних зв'язків, довготривала розлука з сім'єю та близькими, висока відповідальність і непередбачувані обставини, суттєво впливають на психоемоційний стан поліцейських. Зокрема, поліцейські можуть відчувати значний тиск і відповідальність, захищаючи громадян та забезпечуючи безпеку під час екстремальних ситуацій. Недостатнє